

PSYKOLOGIENS HISTORIE I DANMARK En anmeldelse af *Psyke og Logos* nr. 1. 2000

K. B. Madsen

Det første nummer af »Psyke og Logos« i dette årtusinde er et interessant eksempel på psykologihistorie. Det indeholder 19 artikler (samt to anmeldelser). De er meget forskellige og udgør tilsammen en seriefremstilling af dansk psykologis historie, men de udgør ikke en helhed. Derfor vil jeg ikke anmelde dem hver for sig, men opfatte dem som elementer i en fremstilling af (dansk) psykologihistorie, hvor hver artikel dækker et aspekt af helheden: psykologiens historie (specielt i Danmark).

A. Et Klassifikationssystem

Som udgangspunkt for min analyse af hæftets artikler vil jeg starte med en systematisk klassifikation af psykologihistorie, som gør det muligt at placere artiklerne i et klassifikationssystem, en *matrix*.

1. Emner

Den starter med det mest omfattende emne: *videnskabens historie generelt*. Derefter kommer de *enkelte videnskabers* (f.eks. psykologiens) historie. Det kan yderligere specialiseres til et enkelt lands historie (f.eks. *dansk psykologihistorie*) eller en enkelt *disciplins* (speciales) historie (f.eks. *børnepsykologiens historie*). Man kan også forske i og fremstille en bestemt *»skole«s eller »retnings« historie*. Endelig kan man koncentrere sig om den *faglige uddannelses* historie.

2. Paradigme

Den anden dimension i klassifikationsmatrixen er den *»synsvinkel«* eller det *paradigme* (= menneskesyn og videnskabssyn), hvorunder videnskabshistorie kan udforskes og fremstilles.

Den snævrreste synsvinkel er den *individuelle* (eller biografiske). Med dette paradigme kan et fags historie studeres og fremstilles som en række forskerpersonligheders præstationer. Videnskab opfattes altså som et produkt af individuelle forskerpersonligheder.

K. B. Madsen, f. 1922, forhenværende professor i Almen Psykologi på Danmarks pædagogiske Universitet. Forfatter til lærebøger og videnskabelige afhandlinger, som er oversat til flere sprog.

En anden og bredere synsvinkel opfatter og fremstiller videnskabens (spezielt psykologiens) historie som et *socialt produkt af samfundet*, specielt organisationer og institutioner. Herunder hører bl.a. forskningsinstitutioner, universiteter og faglige foreningers præg på videnskabens (spezielt psykologiens) historiske udvikling.

Dette paradigme overlapper med det næste: det *kulturelle paradigme*. Her opfattes videnskaber som en del af kulturmønstret, som er påvirket af den overordnede filosofi (verdensanskuelse og menneskesyn), som former det dominerende *videnskabssyn*. Det er klart, at disse kategorier ikke er skarpt adskilte. Således kan det let forekomme, at en bestemt videnskabshistorisk fremstilling er præget af to (evt. alle tre) paradigmer.

Hvis vi kombinerer de to dimensioner til en matrix, får vi et klassifikationssystem, som ser således ud:

»Synsvinkel« (Paradigme) Emne	A. Individuelt	B. Socialt	C. Kulturelt
1. Videnskab generelt			
2. Psykologi			
3. National psykologi	B. Hjørland S. Dankert Hjort B. Sode Funch		
4. Specialer	Helle Andersen & Sven Mørch	A. Theilgaard K.V. Mortensen Inger Bernth	
5. Skoler	Erik Schultz Gudrun Bodin Hanne Hostrup	B. Karpatschof Ole Almstrup Ole Andkjær O.	
6. Uddannelse		J. Hunsdahl Reimer Jensen A. Damsager	

B. Anvendelse af klassifikationssystemet

Vi kan nu anvende dette klassifikationssystem på artiklerne i »Psyke og Logos«. Først placerer vi de artikler, som udpræget hører til en afgrænset kategori.

1. Individualistisk Psykologihistorie

Vi begynder med psykologiens historie opfattet og fremstillet som produktet af en serie betydningsfulde psykologers produktion. I skemaet bliver det 2. eller 3. række under den individuelle synsvinkel (A). Det klareste og fyldeste eksempel er *Birger Hjørlands* »Træk af dansk psykologis historie«. Her gives en omfattende fremstilling af de betydningsfulde danske psykologer fra Edgar Rubin og fremefter. Artiklen er suppleret med en række tidstavler og originale »Bibliometriske« data vedrørende dansk psykologi (bl.a. en oversigt over antal citationer af danske psykologers værker i »Social Sciences Citation Index«). Men Birger Hjørlands artikel indeholder også elementer, som hører under det samfundsmæssige og det kulturelle (herunder det metateoretiske) paradigme. Med andre ord: artiklen er et godt eksempel på en alsidig og dybtgående psykologihistorie om end med hovedvægten på individorienteret, dansk psykologihistorie.

Som eksempel på en snævrere fremstilling af dansk psykologihistorie kan nævnes *Bjarne Sode Funchs* artikel »Psykologiens Grundlæggelse i Danmark«. Den omhandler især grundlæggeren af psykologisk laboratorium ved Københavns Universitet, *Alfred Lehmann*. Det er altså det individualistiske paradigme koncentreret om fremstillingen af én persons indsats. Derfor er den også mere dybtgående i fremstillingen af personens (Lehmans) udvikling og produktion.

En fremstilling af dansk psykologis »forhistorie« findes i *Stig Dankert Hjorts* »Filosoffernes Psykologitradition«. Den omhandler den psykologi, som i det danske uddannelsessystem var knyttet til »filosofikum«-undervisningen – den obligatoriske introduktion til filosofi (inkluderende psykologi), som alle universitetsstuderende måtte igennem. Blandt de filosofiprofessorer, som underviste i psykologi og skrev lærebøger i faget kan f. eks. nævnes Harald Høffding, Victor Kuhr, Frithiof Brandt og Jørgen Jørgensen. Af disse var navnlig Høffding internationalt kendt.

Fremstillingen er et godt eksempel på individorienteret, *dansk psykologihistorie* med nogen vægt på *uddannelseshistorie*.

2. Uddannelseshistorie

Der er andre artikler som overvejende omhandler psykologiens *uddannelseshistorie*. Den mest omfattende og dybtgående er *Reimer Jensens* »Knudepunkter i Dansk Psykologis Udvikling i Årene 1940-2000«. Artiklen fremstiller psykologuddannelsen med magisterstudiet, der suppleres med cand. psych. studiet, som senere yderligere suppleres med cand. pæd. psych. studiet på Danmarks Lærerhøjskole. Også autorisationen af psykologer behandles. Hele fremstillingen er præget af et *socialt, samfundsmæssigt paradigme*, men også individuelle og kulturelle aspekter berøres.

Også *Jørgen Hunsdahls* »Korsveje i dansk psykologi« handler om psykologuddannelsen i Danmark. Foruden uddannelsen på Københavns Universitet omtales også de nyere uddannelser på andre danske universiteter

(Århus, Odense, Ålborg) og Danmarks Lærerhøjskole (nu Danmarks pædagogiske Universitet). Der diskuteres forskellige uddannelsesmåder (problemorientering, projekter o.m.a.). Det overordnede paradigme er samfundsmæssigt. Fremstillingen, som er kritisk over for det gamle professorvælde, er krydset med personlige erindringer fra studietiden.

Til uddannelseshistorien hører også artiklen af *Anders Damsager* »Psykologi som undervisningsfag i de gymnasiale uddannelser«. Det er en overvejende samfundsorienteret fremstilling af psykologiens stilling som fag i H.F. og gymnasiet. Den er interessant; men jeg savner en bredere fremstilling af psykologiens rolle i den øvrige undervisning.

Vi har hidtil omtalt artikler, som beskæftiger sig med psykologiens historie i Danmark samt dens uddannelseshistorie. Men psykologi er som bekendt delt op i *specialer* eller *discipliner*.

3. Udviklingspsykologiens historie

Den mest omtalte disciplin i *dansk* psykologi er *børne- eller udviklingspsykologien*. Der er da også flere artikler om dette emne i hæftet.

Inger Bernths artikel »Om Udviklingspsykologien« er en overvejende *samfundsorienteret* fremstilling – de betydningsfulde personer i udviklingen er også fremhævet. Det er (måske) et dansk fænomen, at udviklingspsykologien starter med pædagogers og skolepsykologers indsats, som senere suppleres med kliniske psykologer. Det fremgår også af de følgende artikler.

Karen Vibeke Mortensens »Lidt om Udviklingen af klinisk børnepsykologi i Danmark« er en historisk fremstilling, som starter med kliniske børnepsykologer knyttet til skolepsykologiske kontorer. Senere udvides arbejdsområdet til *ungdomspsykiatri* og *rådgivningscentre*. Der er omtalt nogle få pionerer inden for disse arbejdsområder, men ellers er fremstillingen overvejende *samfundsorienteret*.

Den kliniske børnepsykologis historiske udvikling i Danmark er stærkt knyttet til Universitetets børnepsykologiske Klinik (U.b.K.). Den blev oprettet i 1950 med *Bodil Farup* som grundlægger. Hun var inspireret af bl.a. Anna Freud og andre psykoanalytiske børnepsykologer. Senere blev U.b.K. indlemmet i Universitetets Institut for klinisk Psykologi, som foruden U.b.K. kom til at rumme en klinik for voksne samt en forskningsafdeling.

Ole Almstrups artikel indeholder nogle enkelte biografier. Foruden *Bodil Farup* også *Poul W. Perch*, men ellers er fremstillingen overvejende en »institutionshistorie« præget af forfatterens personlige erfaringer.

Den kliniske psykologis samarbejde med psykiatrien er hovedemnet for *Alice Theilgaards* »Glimt fra O's historie set fra et psykologisk perspektiv«. Det drejer sig om afdeling O på Rigshospitalet – en voksenpsykiatrisk afdeling. Fremstillingen er *individorienteret*. Foruden den første professor i klinisk psykologi, *Lise Østergaard*, omtales en lang række klinis-

ke psykologer. Ud over personhistorien giver artiklen også en personlig erfaring fra samarbejdet mellem to fag – psykologi og psykiatri.

4. Socialpsykologi

Der er andre discipliner (eller specialer) end børnepsykologi og klinisk psykologi – om end de fylder meget i dansk psykologis historie. En vigtig disciplin er socialpsykologien, som behandles i artiklen af *Helle Andersen og Sven Mørch* »Socialpsykologiens Verdener«. Denne artikel adskiller sig fra de foregående ved ikke at være koncentreret om individer (forskningspersonligheder) i dansk psykologihistorie. Til gengæld har man her en meget grundig og dybtgående fremstilling af socialpsykologiens udvikling ud fra et overordnet *kulturelt* (specielt videnskabsteoretisk) paradigme. Artiklen er en god fremstilling af socialpsykologien (ikke blot en *historisk* fremstilling), ledsaget af en række diagrammer. Den vil kunne fungere som en god introduktion til socialpsykologien.

5. Psykologiske Skoler

En videnskab er ikke blot opdelt i special-discipliner som f.eks. socialpsykologi og børnepsykologi, men også i »skoler« eller »retninger«. I »Psykologiens historie i Danmark« er der især to retninger, som er genstand for omtale, nemlig Fænomenologien og Psykoanalysen.

5.1. Fænomenologisk psykologi

Fænomenologisk psykologi er behandlet i *Erik Schultz'* artikel »København-fænomenologiens personlighedspsykologi«. Det er en meget dybtgående behandling af især *Franz Froms* forskning og teori set i lyset af Husserls filosofi og *Erik Schultz'* egne eksperimenter. Det er et godt eksempel på en fremstilling, som er en kombination af *individhistorie* og *kulturhistorie* (især filosofihistorie). Derfor suppleres den ovennævnte artikel på glimrende vis af *Benny Karpatschofs* »Fra fænomenologidebat til studenteroprør«. Det er en god fremstilling af en *institutionshistorie*, idet artiklen omhandler uddannelses- og forskningsklimaet på *Københavns Universitets psykologiske Institut* (eller »laboratorium« som det hed i min studentertid). Artiklen koncentrerer sig især om »studenteroprøret« med psykologiprofessorerne From og Tranekjær. Så der er også noget individuelt, personhistorisk i artiklen. Desuden er der en diskussion af den fænomenologiske filosofi og metode.

5.2. Psykoanalysen i Danmark

Denne skole eller retning behandles i to artikler. *Ole Andkjær Olsens* 50 siders store artikel »De psykoanalytiske Foreninger i Danmark«, som er en omfattende, men også dybtgående fremstilling af psykoanalysens organisationshistorie. Den omfatter en lang række foreninger opdelt i seks hovedgrupper (efter de ledende personer, fx *Sigurd Næsgaard*, *Wilhelm*

Reich, Anker Rattleff o.a.). De kan yderligere opdeles i to hovedgrupper. En gruppe, som er opstået inden for den kulturradikale bevægelse i Danmark, og en anden gruppe, som er inspireret af den internationale psykoanalytikerforening. Det er et interessant eksempel på samfundsorienteret organisationshistorie, men der er også omtale af enkeltpersoners bidrag til psykoanalysens historie i Danmark. Dette gælder i endnu højere grad for artiklen af *Guðrun Bodin* – »Pionererne i Dansk Psykoanalytisk Selskab« -, der især beskæftiger sig med Nils Nielsen, Thorkil Vanggaard og Erik Bjerg Hansen. Artiklen supplerer på udmærket måde den foregående artikel. Tilsammen giver de en udmærket fremstilling af psykoanalysens historie i Danmark.

5.3. Andre skoler

Foruden psykoanalysen og fænomenologisk psykologi er også andre skoler eller retninger behandlet i »Psyke og Logos«. *Gestaltterapi* er en form for psykoterapi, som adskiller sig fra psykoanalysen. Dens historiske udvikling behandles i *Hanne Hostrups* »Gestaltterapi i Danmark«. Der beskrives en udvikling i tre trin. Der gøres også rede for den bagvedliggende teori (gestaltpsykologien) og for den overordnede metateori. Denne artikel er den mest dybtgående med hensyn til teoretisk baggrund. Det er den eneste artikel i denne samling, som forudsætter en vekselvirkning mellem de tre planer: Data, teori og metateori.

5.4. Marxistisk Psykologi

Marxistisk psykologi behandles i *Birger Steen Nielsens* »Marxisme og psykologi. Et tilbageblik med nutidigt sigte«. Den omfatter to retninger: Sovjetisk psykologi og Kritisk psykologi. Det var især den kritiske psykologi, der udviklede sig i Danmark i studenteroprørets tid, hvor den fungerede både som overordnet filosofi (metateori) og som psykologisk teori. Artiklen gør det let forståeligt, at marxistisk psykologi vandt mange tilhængere blandt studerende og unge psykologer.

Sten Hegelers artikel »Kønsorganerne sidder mellem ørerne – om udviklingen af den psykologiske sexologi i Danmark« er vanskelig at placere. I det anvendte klassifikationssystem må den nærmest betragtes som en disciplin, der kan sidestilles med udviklingspsykologien. Emnet hører absolut til psykologiens historie i Danmark, og forfatteren er en af de mest fremtrædende pionerer inden for sexologien.